

Boommarter. Foto Dick Klees / Wolverine

Boommarter in Vlaanderen extreem zeldzaam

Vlaamse boommarter verder op het spoor

De boommarter staat bekend als een 'discrete' soort, waarvan de aanwezigheid soms jarenlang onopgemerkt kan blijven in een gebied dat nochtans bewoond is. Toch laat het intussen geen enkele twijfel meer, na zowat een decennium over gans Vlaanderen intensief verkeersslachtoffers onder de marterachtigen te hebben ingezameld, dat we te maken hebben met een extreem zeldzaam dier.

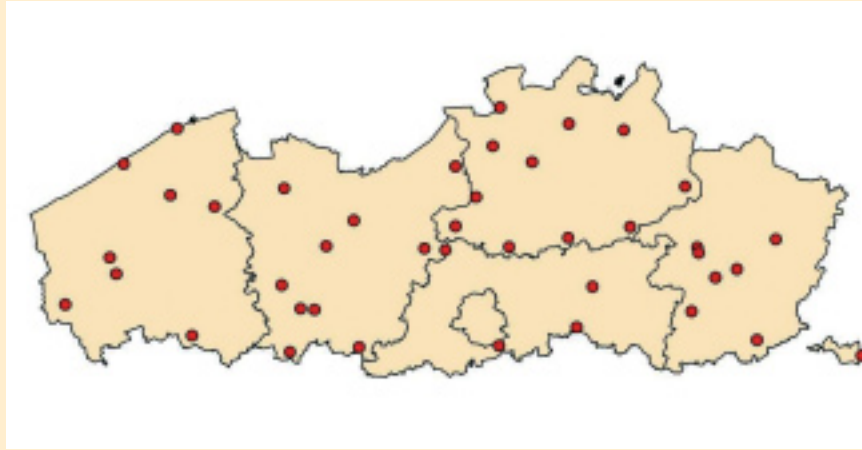
Koen Van Den Berge

Waar het in diezelfde periode om bijvoorbeeld ruim 750 opgeraapte steenmarters en 450 opgeraapte dassen gaat, is het bij de boommarter bij welgeteld tien stuks gebleven. Zeven daarvan betroffen bovendien jonge mannetjes, en dus waarschijnlijk rondzwervende dieren. Twee andere,

een eerstejaars mannetje (juli 2000) en een zogend wijfje (juni 2004), kwamen van eenzelfde vindplaats in het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen. Mede op basis van een reeks andere waarnemingen gold dit gebied als de eerste – en tot nader bericht als enige – regio in Vlaanderen waar

boommartervestiging over verschillende jaren heen als vaststaand wordt beschouwd (Van Den Berge, 2005).

Aanwijzingen voor tweede vestigingsgebied Van die zeven jonge mannetjes, verdient één ook een speciale

Figuur 1 De verspreiding van diepvrieskasten van het Vlaamse marternetwerk. Daar kunnen vinders dode dieren achterlaten.

vermelding. Op 9 mei 2007 werd immers nabij de Kalmthoutse heide, helemaal in het noorden van de provincie Antwerpen, een aangereden boommarter gevonden en binnengebracht in een opvangcentrum voor vogels en andere wilde dieren. Het dier was kennelijk enkel een poos buiten westen geweest, en bleek behalve een gebroken hoektand, geen letsels te hebben overgehouden. Op 16 mei werd deze boommarter in de onmiddellijke nabijheid van de vindplaats weer vrijgelaten, voorzien van een halsbandzender. Helaas konden we al na een paar dagen nergens nog enig signaal ontvangen, zelfs niet tijdens twee vluchten met een sportvliegtuig over de ruime regio.

Daarna was een tijdlang geen boommarternieuws meer te rapen uit dit gebied. Op 17 oktober 2008 werd evenwel een nieuw verkeersslachtoffer gevonden, ditmaal een jong (vermoedelijk tweedejaars) wijfje, op net geen tien kilometer afstand van het vorige dier. Gevoegd bij een absoluut betrouwbare zichtwaarneming op 11 augustus 2005 en een behoorlijk waarschijnlijke waarneming uit 1997 nabij de Kalmthoutse heide, tekende zich een

(klein) cluster van waarnemingen af die wijzen op méér dan toevallig zwervende exemplaren. Dit zou wellicht als tweede actuele vestigingslocatie beschouwd kunnen worden. Temeer daar onderzoeker Jaap Mulder nergens in Noord-Brabant vestiging van boommarter kon vaststellen (van der Lans *et al.*, 2006), en de enig gekende Vlaamse populatie zich aan de andere kant van zowel de Schelde als van het zeekanaal Gent-Terneuzen bevindt. Tegelijk sluit deze bevinding goed aan bij de eerdere waarnemingen, rond 1970, van een bezette nestboom helemaal in het noorden van de Kalmthoutse regio (Van Den Berge *et al.*, 2000; Van Den Berge & De Pauw, 2003).

Fotovallen Toevallige (zicht)waarnemingen en ingezamelde verkeersslachtoffers kunnen elkaar uiteraard versterken bij de beoordeling van mogelijke leefgebieden van moeilijk 'vindbare' soorten als de boommarter. Maar met de huidige lage score aan effectief ingezamelde dieren halen we niet de 'detectiedrempel' om op korte termijn de Vlaamse situatie beter te documenteren. Nu in het kader van de Eu-

ropese Habitatrictlijn een zesjaarlijkse rapportering over de populatietoestand van specifieke soorten – waaronder de boommarter – verplicht is, zijn we daarom gestart met de aanvullende techniek van 'fotovallen'. Geïnspireerd door de succesvolle zoektocht naar de wilde kat in Zuid-Limburg (Mulder, 2007) werd in 2007 geëxperimenteerd met fotocamera en lokstof in het enig gekende gebied van Oost-Vlaanderen.

De techniek bleek inderdaad ook voor de boommarter te werken, zodat op het boommartersymposium van oktober 2007 als primeur de eerste boommarterfoto kon worden getoond. Deze foto was evenwel met een ouder model analoge camera gemaakt en de kwaliteit was maar net voldoende. Daarbij rees ook de vraag in welke mate het onderscheid tussen boom- en steenmarter wel voldoende duidelijk zou zijn bij inzet van deze techniek. Zeker indien gekozen wordt voor infraroodopnames, in plaats van de wellicht steeds enigermate afschrikkende flitsopname. Rechtstreekse observatie, tijdens de zomer van 2007 in Argonne (N-O-Frankrijk) leerde evenwel dat de boom-

Foto cameraval, Sinaai 6 juli 2008, INBO

Foto cameraval, Brecht 3 januari 2009, INBO

Een cameraval in de Noord-Antwerpse regio, INBO

Explorerende jonge boommarters. Foto Dick Klees / Wolverine

marter niet meer dan een éénmalige en bovendien supersnelle reactie gaf op de lokstof, in tegenstelling tot bijvoorbeeld katten, reeën of dassen die veel langer 'geboeid' ter plaatse bleven. Bij het zoeken naar waar de geurstof vandaan kwam, gedroeg een relatief langdurig geobserveerde boommarter zich bijzonder onrustig, ging kegelen om de precieze richting te vinden om dan in één ruk op het lokpaaltje af te stevenen, te markeren en metéén weer door te lopen. Voor zover een flits verstorend gewerkt zou hebben: na de eerste opname zou het dier al weer weg zijn geweest nog voor een tweede, laat staan derde opname mogelijk was. Voor de verdere toepassing van deze techniek werd daarom gekozen voor opnames met flitslicht, met Moultrie-camera's. Die werden inmiddels door Willemsen en anderen in *Zoogdier* (Willemsen *et al.*, 2008) toegelicht en zijn sinds begin 2008 ook door de Zoogdierverseniging uitgetest.

Succes! Bij het systematisch afschannen van Vlaanderen, gestart in voorjaar 2008, wordt regio per regio in de 'beste gebieden' telkens gedurende minimum drie

weken zowat een camera per vierkante kilometer ingezet. Met de vondst van het verkeersslachtoffer van oktober 2008 – en in de hoop misschien alsnog de gezenderde marter voor de lens te krijgen – werd eind 2008 de Noord-Antwerpse regio, in twee gebieden, aangedaan. Het gebied van de Kalmthoutse heide (november 2008) leverde helaas geen boommarter op. Het gebied van het Groot Schietveld, een militair terrein met reservaatstatus gelegen tussen Brasschaat, Brecht en Wuustwezel, daarentegen wél, op 3 januari 2009. Dit dier werd gefotografeerd op minder dan twee kilometer van de plek waar het laatste verkeersslachtoffer viel. Daarbovenop werd op 12 januari in datzelfde gebied een vijftal kilometer verder, een betrouwbare waarneming gedaan. Dankzij deze bijkomende gegevens lijkt het geen twijfel meer dat deze Noord-Antwerpse regio inderdaad als een tweede Vlaamse vestigingslocatie van boommarters genoteerd kan worden. Bijzonder, omdat ook tot ver over de grens met Nederland geen vestiging van boommarters bekend is.

Voerstreek Aansluitend op het onderzoek in deze regio werd een beperkt aantal camera's gedurende twee maanden in de Voerstreek opgesteld, het Limburgse 'eiland' op de rechter Maasoever. Hier hoopten we vooral de lynx op beeld te krijgen, maar werd de specifieke lokstof voor lynx tijdens de eerste vier weken aangevuld met de marterlokstof.

De lynx liet helaas voorlopig verstek gaan, en ook de wilde kat kon (nog) niet herbevestigd worden. Verrassend genoeg verscheen in de zevende week toch een boommarter voor de lens. Het dier leek gewoon rustig achter de lokpaaltjes te passeren, zonder de typische speciale aandacht ervoor te etaleren. Mogelijk was dit een toevallige passage, maar het is denkbaar dat de marter toch nog was afgekomen op de vervaagde geur van de lokstof, zonder deze ter plaatse nog te kunnen situeren. In tegenstelling tot de drie eerdere boommarteropnames, bleken in dit geval wel twee foto's kort na elkaar van hetzelfde dier te zijn genomen. Het tweede beeld toont de marter die zich, een kwartdraai gedraaid, helemaal schrap zet en verschrikt naar de camera kijkt; op het

Verder lezen?

derde beeld is het dier verdwenen. Enkele dagen later is opnieuw een 'passerende' boommarter nog net op een foto terug te vinden.

Voorlopig kunnen we voor de Voerstreek nog niet veel besluiten over het al dan niet gevestigd zijn van de boommarter. De laatste zekere waarnemingen op Vlaamse bodem dateren al van de vroege jaren tachtig (Van Den Berge *et al.*, 2000; Van Den Berge & De Pauw, 2003). Tijdens het intensieve onderzoek, eind 2006, aan Nederlandse zijde van dit gebied, werd door Mulder (2007) geen enkele keer een boommarter gefotografeerd. Op 1 oktober 2008 werd daar evenwel een betrouwbare zichtwaarneming gedaan, op een boogscheut van de Belgische grens (Wijsman, 2008). Met een tijdsprong van ruim een half jaar tussen deze waarneming en de recente fotoresultaten, kan het om zwervers gaan, maar mogelijk is ook de detectiekracht van de fotovallen niet zo absoluut. Verdere ervaring zal dit moeten uitwijzen.

Klimopbomen We leven hoe dan ook wel op hoop, voor wat de Vlaamse boommarter betreft. Steeds meer wordt bevestigd dat boommarters (noodgedwongen?) een snipperboslandschap als habitat aanvaarden. Tegelijk legt dit een hypotheek op hun vestigings- en uitbreidingsmogelijkheden. Voor territoriale dieren met een groot individueel leefgebied vormt het uitermate dichte Vlaamse weggennet een permanente bedreiging. Ook het feit dat zij van nature relatief veel dagactief zijn, legt ongetwijfeld beperkingen op hun kansen voor infiltratie in en overlap met menselijke bewoning (Broekhuizen, 1997; Broekhuizen & Müskens, 2000). Precies ook dit aspect zou in Vlaanderen, gekenmerkt door een eendeloze lintbebouwing en verspreide landelijke bewoning, een extra handicap kunnen zijn. Misschien kunnen kleine detailspecten hier enigermate aan tegemoet komen. Zo

laat bijvoorbeeld observatie van boommarters in de Argonne (Fr.) vermoeden dat zij 'doelbewust' gebruik maken van 'klimopbomen' om zich totaal onzichtbaar te maken bij menselijke confrontatie. Dergelijke bomen zouden derhalve als prima vluchttoorden kunnen fungeren, voor zover zij regelmatig aanwezig zijn op korte afstand. Ook uit recent zenderonderzoek bleek dat dergelijke bomen sterk als dagrustplaats geliefd zijn (mededeling Jaap Mulder). Het behoud van weelderige klimopbegroeiingen op bomen is iets dat vaak op verzet stuit bij bos- en boomeigenaars. Nadere beschouwing leert echter dat voor het weren of verwijderen van deze begroeiing nauwelijks enig gegrond motief bestaat, terwijl deze begroeiing juist op diverse vlakken een meerwaarde biedt voor de natuur (Van Den Berge, 1994).

Tot slot blijkt nog steeds een belangrijke bedreiging uit te gaan van actieve – illegale – pogingen tot bestrijding en verdelging van dieren. Boommarters kunnen 'nevenslachtoffer' worden van acties tegen andere soorten. Het is schrijnend, dat in het voorjaar van 2009 zowel in de Oost-Vlaamse als Antwerpse regio waar precies de boommarters leven, een reeks vergiftigde roofvogels werd gevonden. Dergelijke praktijken worden actueel bijzonder sterk in de gaten gehouden door de Vlaamse overheid, en zijn derhalve hopelijk van uitdovende aard.

Woord van dank Met bijzondere dank aan de lokale terreinbeheerders en aan INBO-medewerkers Filip Berleengee en Dirk Vansevenant, 'fotografen' van dienst.

Koen Van Den Berge, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, koen.vandenberge@inbo.be

Broekhuizen, S., 1997. De toekomst van de boommarter in Nederland: wat te weten en wat daarvoor te doen? In : K.J. Canters & H.J.W. Wijsman (red.), 1997. Wat doen we met de boommarter – Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 219: 59-69.

Broekhuizen, S. & G.J.D.M. Müskens, 2000. Utilization of rural and suburban habitat by pine marten *Martes martes* and beech marten *M. foina*: species-related potential and restrictions for adaptation – *Lutra* 43(2): 223-227.

Mulder, J., 2007. Met fotovallen op zoek naar de wilde kat – *Zoogdier* 18(1): 3-7.

Van Den Berge, K., 1994. Natuurgerichte bosbouw en faunabeheer – *Groene Band* 94: 1-28.

Van Den Berge, K., 2005. Boommarter in Vlaanderen? – *Zoogdier* 16(4): 10-11.

Van Den Berge, K., S. Broekhuizen & G.J.D.M. Müskens, 2000. Voorkomen van de boommarter *Martes martes* in Vlaanderen en het zuiden van Nederland – *Lutra* 43(2): 125-136.

Van Den Berge, K. & W. De Pauw, 2003. Boommarter *Martes martes* (Linnaeus, 1758). In: S. Verkem, J. De Maeseneer, B. Vandendriessche, G. Verbeyleen & S. Yskout. Zoogdieren in Vlaanderen. Ecologie en verspreiding van 1987 tot 2002 – *Natuurpunt Studie en JNM-Zoogdierenwerkgroep*, Mechelen & Gent, België.

Lans, H. van der, J. Mulder, J. Tonckens & C. van der Ziel, 2006. Kansen voor de boommarter in Noord-Brabant, *EcoPlan Natuurontwikkeling & Bureau Mulder-natuurlijk*, i.o.v. Stichting Het Groene Woud in uitvoering.

Wijsman, H., 2008. Boommarternieuwsbrief 2008-15, tiende jaargang, 04/10/2008.

Willemsen, J., J.P. Bekker & E. Thomassen, 2008. Flits, ik heb je! Gebruik van camera's bij zoogdierinventarisatie – *Zoogdier* 19(3): 21-23.

Het Marternetwerk aan het werk. Foto T. Onkelinx

